

Notes

Un tipus de frase negativa del nord-est català¹, per Albert Rossich

Quan algú vol imitar el parlar de Girona, una de les primeres coses que li vénen al cap és la fórmula de negació construïda amb *poc*: «poc que ho sé, que diuen a Girona.» En el nostre segle, com a gir dialectal, la construcció fins i tot ha pogut accedir a determinats àmbits escrits —en obres amb tocs costumistes, especialment—, per una exigència de versemblança o de pintoresquisme. *Poc que* o *poc*, i molt rarament *poca*, són les maneres amb què s'acostuma a transcriure aquella forma, que en els llocs on és viva es pronuncia sempre, espontàniament, fent sonar una sola [k]: [pɔku'se] [pɔkəβin'ðre] etc. De tota manera, reservaré per al final d'aquest treball la qüestió de l'ortografia d'aquesta construcció, i a partir d'ara la grafiaré d'acord amb la seva transcripció fonètica: [ˈpɔkə].²

1. He d'agrair a alguns col·legues i amics (especialment a Montserrat Batllori, Xavier Lamuela, Joan Mascaró, Blanca Palmada, Modest Prats, August Rafanell, Gemma Rigau i Pep Serra) que s'hagin volgut llegir aquest treball, al qual han fet aportacions substancials. No cal dir que sóc l'únic culpable dels errors que pugui contenir.

2. Des de la cinc o sis dècades, s'ha generalitzat, en una àrea que s'estén de Girona fins a Olot, la no discriminació entre [ɔ] i [o]. La realització d'aquesta vocal en aquesta àrea té una àmplia gamma de possibilitats, des del tancament generalitzat (més freqüent entre els joves) a l'obertura sistemàtica (més habitual en persones de mitjana edat), passant per una articulació medial; però segurament que encara predomina una articulació pròxima als usos tradicionals d'aquest territori (és a dir, *bo*, *flor*, *font*, *hora*, *pont*, *sol* amb *o* tancada; *estona* amb *o* oberta, per exemple) tot i que sense valor fonemàtic: sim-

Pels exemples que n'he donat ja podem veure que no es tracta d'un ús de *poc* tematitzat, amb un sentit irònic o intensiu (com «poc s'ho esperava, això», «poc s'ho podia pensar que ja era fora»),³ ús que podríem trobar segurament en totes les llengües romàniques,⁴ sinó, com veurem, d'un tipus particular de frase negativa.

La fórmula, vivíssima en l'actualitat a pràcticament tot el territori de la diòcesi de Girona,⁵ és usada tradicionalment

pels variants articulatòries que passen desapercebudes als parlants. Tot i això, no tinc en compte aquesta peculiaritat en la transcripció fonètica de [ˈpɔkə], peculiaritat que d'altra banda està destinada a desaparèixer si la distinció entre obertes i tancades es manté a Barcelona i el català assolix una presència hegemònica en els mitjans de comunicació audiovisual.

3. Un exemple ben recent, de Menorca: «Poc es pensava Menorca que l'ajuda britànica, rebuda per la seva posició austracista, l'acabés convertint [...] en colònia de la Gran Bretanya» (JOEL BAGUR, JOSEFINA SALORD i ÀLEX VILLEYRA [COORDS.], *Joan Ramis, un il·lustrat de la Menorca disputada*, Maó 1996, p. 18). Aquest ús, naturalment, no desenrotlla l'element vocàlic final de [ˈpɔkə].

4. Vet aquí un exemple antic en castellà: «¿Por que me lo demandades? Poco uos cumple a uos de saber de mi fidalguia nada» (RAMÓN MENÉNDEZ PIDAL, ed., *Primera Crónica General. Estoria de España*, Madrid 1906, p. 427, 2ª col.; cit. per E. L. LLORENS, *La negación en el español antiguo con referencias a otros idiomas*, Madrid 1929, p. 83).

5. Polser no és tan usada pels parlants més joves, però aquest fenomen seria paral·lel al perceptible retrocés en l'ús de tants altres girs lingüístics privatis del català, com és el cas mateix de *pas*, sobretot en ambients urbans i entre els sectors més joves o més permeables al castellà.

dins el domini català en una àrea encara més extensa, que ateny també el Rosselló, el Vallespir i potser el Conflent,⁶ amb les lògiques limitacions derivades de la precarietat de l'ús actual del català a la Catalunya del Nord. Sorpren, doncs, que no s'hagi dedicat cap estudi encara a un tret considerat unànimement tan característic del parlar d'una àrea concreta. Pel que jo sé, ni tan sols tenim cap treball sobre el tema escrit per un aficionat o estudiós local. Només unes quantes referències —més aviat breus i molt de passada— en treballs monogràfics sobre el rossellonès o el parlar d'algun poble de la diòcesi de Girona.⁷ Sigui com sigui, aquest gir peculiar planteja tot un seguit de problemes curiosos que constituïran la matèria d'aquest article.

1. DESCRIPCIÓ

Com fan constar oportunament el *Diccionari Alcover-Moll* i el *Diccionari català de Joan Coromines*, aquesta construcció no equival pas a una negació qualsevol, com es podria desprendre dels textos d'alguns escriptors que han volgut estrafer un català pretesament rural o de pagès,⁸ sinó que constitueix

6. Joan Coromines diu que l'expressió és «típica de tot el territori de les diòcesis de Girona i Elna» (JOAN COROMINES, *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana* —en endavant *DECat-*, vol. VI, Barcelona 1986, p. 630, s. v. *poc*). Segons el *Diccionari d'Alcover i Moll*, «també és freqüent [...] al Berguedà», cosa que Coromines ja posa en dubte i que em sembla que s'ha de descartar definitivament (Antoni M. ALCOVER i Francesc de B. MOLL, *Diccionari català-valencià-balear* —en endavant, *DCVB-*, tom VIII, Ciutat de Mallorca 1957, ps. 688-689, s. v. *poc*, i *DECat*, loc. cit.). No tinc controlat l'ús hipotètic de ['pøkə] al Conflent ni més a l'oest: el *DCVB*, en tot cas, assenyalava un ús adverbial de manca que sembla tenir el mateix valor: «Poc; gens (piror). «Manca m'ho vas dir»: poc m'ho digueres (Conflent, Cerdanya)» (*DCVB*, s. v. *manca*, 2).

7. S'hi refereixen, per exemple, Ernesta SALA, *El parlar de Cadaqués*, Olot 1983, p. 67; Pere VERDAGUER, *El català al Rosselló. Gal·licismes. Occitanismes. Rossellonismes*, Barcelona 1974, p. 128; o Joan JULIA, *Algunes notes sobre el parlar de Cornellà de Terri*, dins AA. VV., *Cornellà de Terri. Pregons i estudis*, Girona 1986, ps. 134 i 137.

8. El *DCVB* recull alguns exemples d'aquest ús equivocat —sense dir que ho sigui— en textos d'autors per als quals aquest gir dialectal és estrany: «Déu meu, poc que he vist una mamella i una mena de ventre tan ben fet!» (*DCVB*, s. v. *poc*), però també ho he vist mal usat en algun autor gironí: «ara poc que me'n recordo de què deia»; «el meu pare poc que hauria estat gens content» (cf. Raymond COLSSE, *Infantillages*. Traducció de Pep CRUZ, Barcelona 1986, ps. 15, 16 i *passim*). En tots aquests casos només hi escauria la negació simple, encara que s'ha de tenir en compte que, en aquesta traducció, el

un tipus de frase negativa emfàtica amb un matís adversatiu. La fórmula negativa que estem considerant equival a determinades proposicions construïdes en el català central comú amb la combinació *no... pas*. Podria substituir amb el mateix valor, per exemple, una frase com «no ho farà pas» (que pot voler dir: 'encara que tu et penses que ho farà, no ho farà'; o bé: 'ell diu que ho farà, però ja veuràs com no serà veritat'; i altres frases semblants).

D'aquesta equivalència es desprèn que l'ús d'aquesta fórmula negativa en una proposició és normalment incompatible amb l'aparició simultània de la partícula *pas*, perquè el resultat és redundant. Frases del tipus «['pøkə] te crec pas», «['pøkə] en té pas gota, de por» són, per tant, pleonàstiques.⁹

Totes les construccions amb ['pøkə] es poden substituir per frases amb *no... pas*; però no pas (i perdoneu la repetició) a la inversa. Per exemple, les frases amb ['pøkə] no admeten, per causes semàntiques, la presència d'un adverb de modalitat com ara *potser* o *probablement*: *«potser ['pøkə] ho sap» (dialectalment, es diria més aviat [pu'ðe]...); compareu-ho amb «potser no ho sap pas», que sí que sembla possible. No poden aparèixer tampoc en frases interrogatives hipotètiques; compareu-ho amb «Espera't: no truquen pas?». D'altra banda, la construcció ['pøkə] no pot ser usada expletivament, i aquest és, en canvi, un dels usos característics de *no pas*: «Val més pagar-ho ara que no pas fer una paga i senyal.»

Sintàcticament, també observem nombroses restriccions en l'ús de ['pøkə] per substituir les construccions amb *no...*

que es pretenia amb la utilització d'aquell recurs dialectal era, sobretot, caracteritzar la immaduresa del llenguatge d'un nen. Semblantment, és expressament forçat el reguitzell de partícules negatives que trobem al final d'un text del també gironí Narcís Comadira: «Que com podem anar bé? És que poc hi anem pas ben gens» (Narcís COMADIRA, *La cosa nostra: els fideus, El País. Quadern*, núm. 684, 7-III-1996, p. 4).

9. Jo les percebo com a poc naturals, i no em són familiars en boca de gent vella. En canvi, Modest Prats i Gemma Rigau em diuen que no les troben pas tan estranyes, tot i que potser són pròpies del parlar de pagès (molt de pagès). Però el que és evident és que la incorporació de *pas* no modifica el significat de la frase. Potser així el parlant vol atorgar encara més èmfasi a la negació («Ell ['pøkə] és pas així» o, com es diria dialectalment, [eɫ.pøkəs.pazə'fis]), però em sembla que aquesta percepció s'hauria d'atribuir a la tendència natural a diferenciar les expressions sinonímiques.

pas.¹⁰ Per exemple, el gir dialectal que estem estudiant no pot aparèixer amb un verb en subjuntiu; la negació amb *pas*, en canvi, sí. Així doncs, una frase com: «Saps què? He decidit que no vinguis pas» no admet la substitució. No és possible fer-ho tampoc en frases imperatives negatives (construïdes, com és sabut, amb el verb en subjuntiu) emfasitzades amb «pas», del tipus «no ho facis pas!»; ni tampoc en aquelles proposicions en què el verb no és expressat quan es nega parcialment el contingut d'una proposició [anterior]: «Ho faré jo, no pas tu» [...] «Ja ha vingut, el noi? —No pas encara»; «Than portat els mobles? —No pas que jo ho sàpiga».¹¹

La construcció començada amb ['pøkə] només funciona clarament en frases enunciatives, amb verbs en mode indicatiu o condicional, i tan sols com a modificador de frase (mai com a modificador d'un element de la frase): no pot indicar, doncs, com *no... pas*, una negació parcial. Per això, no pot aparèixer tampoc en proposicions subordinades adjectives especificatives (que suposarien una negació parcial), ni en les subordinades substantives que requereixin l'ús del subjuntiu. No podem dir, per exemple, *«la noia que ['pøkə] t'ha saludat és de Girona». O bé podríem dir «val més que no t'hi hagi pas de barallar», i en canvi és massa forçat construir-ho amb la forma ['pøkə].

Si la frase subordinada és adverbial, per més que el verb vagi amb indicatiu, la construcció amb ['pøkə] normalment no pot substituir la negació *no... pas*. No es pot dir, doncs, *«si ['pøkə] ho trobes, digues-m'ho», o «tot i que ['pøkə] té les dents, ja menja carn», i en canvi aquestes frases ja semblen més possibles amb *no... pas*. Encara més: ['pøkə] ha d'anar forçosament junt amb el verb (o al costat dels pronoms febles que acompanyen el verb), i sempre precedint-lo. Com la partícula *no*, ['pøkə] només s'avé a ocupar la posició preverbal, però es diferencia de *no* en el fet que aquesta forma, pròpiament, aquí és un clífit. Finalment, en les frases amb ['pøkə] el verb no pot ser mai elidit. Això significa que podem dir «['pøkə] menja pomes, en Joan», o bé «en Joan ['pøkə] menja pomes»; però no *«['pøkə] en Joan menja pomes», ni *«en Joan menja ['pøkə] pomes», ni *«en Joan, ['pøkə]».

10. Sobre els usos de *pas*, vegeu especialment M. Teresa ESPINAL, *Negation in Catalan. Some Remarks with Regard to no pas*, dins AUTORS DIVERSOS, *Catalan Working Papers in Linguistics 1991* (Bellaterra 1991), ps. 33-63, i també Ricard MORANT I MARCO, *La negación en catalán* (València 1993), ps. 179-200 i 215-216.

11. DCVB, s. v. *pas*.

2. ORIGEN I EVOLUCIÓ

Al sud de l'Albera, el gir que estudiem és, avui, una variant expressiva intercanviable amb les frases construïdes amb *no... pas*, possibilitat, aquesta darrera, que la variant dialectal no ha aconseguit de bandejar completament. La concurrència de ['pøkə] i *no... pas* en sentit adversatiu a les comarques de Girona explicaria que s'hagués produït alguna especialització semàntica de les dues construccions. Segurament que la construcció amb ['pøkə] té un valor més absolut. Per exemple, la idea «però si ja es veu que no vindrà! Com has pogut pensar el contrari?» més aviat s'expressaria amb ['pøkə]: «['pøkə] vindrà!» En canvi, aquesta altra, «si a hores d'ara no ha aparegut, jo crec que ja no deurà venir», més aviat es traduiria per *no... pas*: «em sembla que ja no vindrà pas», i no per «em sembla que ja ['pøkə] vindrà».

Potser no és gaire antic, el gir amb ['pøkə] perquè no el trobo documentat en textos anteriors a les darreries del segle XIX,¹² encara que en tractar-se de construccions dialectals de la llengua oral, tradicionalment absents de la llengua escrita, és difícil arribar a conclusions segures en aquest punt. Pensem que fins i tot el *pas* va quedar bandejat de la llengua literària durant tota l'edat moderna,¹³ encara que el tenim documentadíssim a l'edat mitjana. De vegades la llengua escrita, fins i tot a l'època medieval, és absolutament impermeable a determinats fets dialectals: quants textos del català central a l'edat mitjana,

12. No n'he fet una recerca sistemàtica. Els primers exemples que en conec són d'un manual gramatical del final del XIX: «Jo poch que ho vaig veure. - Tu poch que ho vares dir ¿veritat? - ¿Y poch que hi vindran ells!» (Salvador GENÍS, *El Auxiliari del Maestro Catalán en la enseñanza de la lengua castellana*, parte segunda, quinta edició, Barcelona 1909, p. 97, núm. 104). La primera edició del llibre de Genís és de 1883; deu ser posterior, per tant, aquest exemple del rossellonès Albert SAISSET: «ridava: "I quina fam!" De set poc que'n parlava» (UN TAL [Albert SAISSET], *Catalanades*, transcripció i notes de Joan Marty, Prada 1977, p. 42; la primera edició d'aquests versos va aparèixer dins el llibre *Om pougnat de catalanades* el 1888).

13. Recordem l'adverbtiment de Josep Ullastre a propòsit dels «mols hàbits» lingüístics dels catalans: «Algüns fan molts "passos" ab la llengua sens mouer los péus, usánd en las demés clausulas i prenénd per bordó lo terme *Pás*, diénd *no'hu se pás*, *no l'he pás vist*, *no'hu faré pás*, *no'hi aniré pás*» (Josep ULLASTRA, *Grammatica cathalana*. Estudi i edició crítica a cura de Montserrat ANGUERA, Barcelona 1980, p. 330).

poso per cas, deixen traspuar l'article salat (*es, sa*) que tenim atestat, per la toponímia, en una àrea ben extensa? El trobem en textos llatins amb fort substrat de la llengua vulgar, però no pas en textos escrits en pur català.¹⁴ És versemblant que aquestes formes desapareguessin de la llengua parlada als segles XIII o XIV quan la realitat és que encara avui es poden sentir a tota la costa de la diòcesi de Girona? En fi, molts fets de llengua que considerem recents poden haver existit des de temps ben reculats, confinats en àrees molt limitades, fins que aconseguïen d'imposar-se en un territori determinat. Tot i això, l'absència absoluta de les construccions amb [ˈpəkə] en textos medievals —que jo sàpiga— m'inclina a creure que és una innovació generalitzada durant l'edat moderna a costa de les frases equivalents amb *pas*, la qual cosa no és obstacle perquè, en un procés de vaivé, les frases amb *pas* s'haguessin pogut reintroduir més tard, per irradiació del parlar de Barcelona.

És justament l'ús de la fórmula al nord de l'Albera, però, allò que en podria explicar la utilitat, o el rendiment, a partir del fet que la negació simple s'hi construeix sistemàticament només amb *pas*: «hi vaig pas» (= 'no hi vaig'), «mengi pas» (= 'no menjó'), etc. Des del moment que «plou pas», per exemple, al Rosselló (i abans en una zona més extensa) vol dir, senzillament, que 'no plou', es nota més la falta d'una construcció que ocupi l'espai que l'ús anterior de *pas* ha deixat lliure. Aquest seria el cas d'una frase com «no plou pas» en barceloní, que pot voler dir, per exemple, «tu m'has dit que plovia, però no és veritat». La solució, per mantenir aquest matís expressiu allà on el *pas* ja no ho pot fer, podia ser l'expressió «[ˈpəkə] plou». Només que, posteriorment, la negació simple amb *pas* va recular fins a la zona que actualment es troba sota administració francesa —no és casual que aquesta fórmula de negació sigui pròpia també de l'occità i del francès col·loquial— i la negació adversativa amb [ˈpəkə] va quedar com a relíquia dialectal en un territori més ampli, que és el que avui la manté.

La prova d'això és que els usos actuals

14. Tan sols en conec dos exemples, insignificants: el primer, en el *Llibre dels Leyts* de Jaume I, però que podria ser un error de copista; el segon, en un fragment paròdic d'*Amor, firmesa i porfia*, la tragicomèdia de Fontanella. El DCVB recorda que les *Leyts d'amors* ja condemnaven els que deien *es cavals* en lloc de *lo cavals* (DCVB, s. v. es [2^a ac.]).

de la negació simple en certes zones de la diòcesi de Girona —les més septentrionals— no devien ser tan diferents dels rossellonesos temps endarrere. El *Diccionari català-valencià-balear* d'Alcover i Moll enregistra l'ús de *pas* substituïnt del tot la partícula *no* —per exemple: «Tho donaré pas», significat 'no t'ho donaré'— no solament a la Catalunya dita francesa, sinó a l'Alt Empordà, al Ripollès, al Gironès i a la Garrotxa, abraçant per tant la major part de l'àrea on avui és viva la construcció negativa amb [ˈpəkə].¹⁵ El gir que estem considerant, doncs, podia haver nascut arreu d'aquest territori; però el que em sembla més interessant és la justificació d'aquesta construcció per la concurrència de l'ús d'un *pas* no emfàtic. Sigui com sigui, observem que tant la negació simple del parlar de la Catalunya del Nord com la negació emfàtica construïda a partir de *poc* són proposicions negatives que prescindeixen de la partícula *no*.

3. ORTOGRAFIA

Abans hem vist que hi havia vacil·lacions entre els que transcriuen aquesta fórmula. Què s'hauria d'escriure, doncs: «poc» o «poc que»?¹⁶ Certament, la coexistència d'aquestes dues representacions gràfiques ja revela que aquí hi ha algun problema. Però és un problema que cap d'aquestes dues solucions no resol satisfactòriament.

La forma *poc que*, que és la més usada, obeeix en part a la necessitat d'explicar sintàcticament una construcció insòlita, arrencant-la al costat d'estructures paral·leles, de modalitats semblants, com ara *bé que*, *prou que*, *massa que*, *així que*, *si que*, *tant que*, *segur que*, *veritat que*, *oi que*, *eh que*, *ah que*,¹⁷ etc., en què la conjunció *que* segueix un adverbial (o un mot utilitzat adverbialment). Si ens hi fixem bé, però, tota aquesta sèrie de construccions són locucions conjuncionals, mentre que [ˈpəkə] funciona

15. DCVB, s. v. *pas*.

16. El DCVB dona totes dues possibilitats indiscriminadament: Coromines, al *DECat*, prescriu amb rotunditat la forma «poc que»: tots dos s. v. *poc*.

17. Hi podríem afegir altres dialectalismes gironins, més o menys vigorosos: *senyals que* («No hi és? Senyals que no ha superat l'eliminàtoria»), *diferents que* («És un favor ben petit: diferents que el demanés cada dia!»), *formes que* («Juguem: formes que érem un policia i un lladre»), *feques que* («Feques que [=a fe que] estava convençut que no plouria»). De passada, observem en aquests casos la presència de la marca *-s* que adverbialitza el mot que precedeix la conjunció *que*.

estrictament com a adverbi de negació.

Malgrat tot, des del moment que no hi ha cap evidència de l'existència d'una pronúncia espontània *[pøkə],¹⁸ aquell grup de locucions amb *que* ja no es podia aduir com a prova del que ens interessa saber. A pesar de l'autoritzada opinió en contra de Joan Coromines,¹⁹ estic convençut que la realització fonètica [pøkə] no pot ser el resultat d'una pronúncia relaxada a partir de «poc que»; altrament, la retrobaríem quan apareguessin dues *kk* seguides, o com a mínim sempre que es donés la combinació dels dos mots *poc + que*. És obvi que això no passa al domini dialectal de què parlem: a les frases «Compro un tabac car», «Actua el mag Kali», «És un lloc comú», «Feia poc que havia sortit», «Poc que ve i només s'hi està un moment», el contacte [kk] no provoca cap assimilació ni cap relaxació.

Es podria objectar a això que el grup «poc que» s'ha lexicalitzat, i que ja no és percebut pels parlants com la combinació d'aquests dos mots. Exemples com «és clar» (pronunciat [əs'kla] i no *[es'kla]) o «potser» (de «pot» + «ser», pronunciat [put'se] i no *[pot'se]) demostrarien que es poden produir alteracions fonètiques en els constituents d'expressions compostes. L'objecció oblida, però, que en aquests casos el que passa és que aquí s'apliquen al conjunt lexicalitzat les regles fonètiques que abans s'aplicaven a cada part per separat. I que no hi ha cap regla fonètica que expliqui la no realització, en aquesta zona i en època moderna, de la geminada [kk] a l'interior de mot, com es veu en la pronúncia de cultismes com «accadi» o en la pronúncia vulgar d'alguns mots com «adquirir» o «adquisitiu» (pronunciats [əkki'ri], [əkki'zi'tiw]).²⁰

La fórmula negativa que estem considerant, en canvi —com pot comprovar tothom, i com també recalca Coromines—, sona invariablement [pøkə], resultat que en rigor només podríem

grafiar *poque* o *poca*, ja que totes dues formes es pronuncien igual en el dialecte oriental. La forma **poque* no existeix en català, però la podríem suposar derivada de l'adverbi *poc*, amb una vocal de suport afegida. A favor d'això —fins a un cert punt— tindriem l'ús que es fa a la Vall d'Arán d'una construcció aparentment idèntica amb *poc* (i no amb «poc que»), tot i que no sé si encara és plenament viva ni l'extensió que podia haver tingut: «Pòc sò tan pèga tà non sabé-te folhar es pòches quan tu te descuedes!», és a dir, «no sóc pas tan beneïta per no saber escorcollar-te les butxaques quan tu estàs distret!», «òme, pòc badini», o sigui, «home, no fage pas broma!».²¹ Tanmateix, la hipòtesi *poque* em sembla improbable, si més no, perquè el fenomen de l'aparició d'una vocal final de suport només es dona en català darrere de dues consonants (com en els casos de *culte*, *precepte*, *sense*), o bé com a suport d'una partícula àtona («ho va dir an-e la seva mare», «els llibres, suposo que se'ls-e vendrà», «ens-e l'ha ben jugada»).

Vistos els arguments prosòdics que porten a rebutjar per a aquesta construcció l'origen *poc que* o *poque*, només ens queda l'opció *poca* per explicar aquesta forma. Per què no podria ser senzillament *poca*, doncs, la forma que fan servir els parlants en aquest context? Espero que no serà gaire aventurat apuntar un parell d'hipòtesis que podrien justificar, tant des del punt de vista sintàctic com semàntic, la gènesi d'aquesta construcció amb *poca*, tot i que la manca de testimonis antics fa que ens hàgim de moure per força en el terreny de la conjectura.

Partiré sempre, naturalment, de contextos en què *poca* pugui implicar negació. Una primera hipòtesi ens permet relacionar l'origen de *poca* amb la sèrie que en català formen *gota*, *mica*, *molla*, *brenca*, *cap* o *pas*, que en àrees dialectals més o menys extenses són també formes adverbials utilitzades en les frases negatives o restrictives²² provinents de substantius amb el valor semàntic de 'quantitat reduï-

18. L'evidència que es tracta d'un mot bisíl·lab, i per tant no representable gràficament per *poc*, ha portat de vegades a postular una pronúncia *[pøkə] inexistente; aquest és el sentit d'una observació *poc* precisa de Pere Verdaguier sobre la qüestió: «La construcció "Poc t'ho dirà", equivalent a "No t'ho dirà pas", és poc coneguda al Rosselló. Quan s'empra, es reforça amb *que*: "Mes tota aqueixa gent, ah!, poc que s'espantaven", escriu "Un Tal" en *Un casament tremblant*» (VERDAGUER, *op. cit.*, p. 128).

19. *DECAT*, s. v. *poc*.

20. La forma «acquirir» apareix grafuada així a Josep ROMAGUERA, *Atheneo de grandesa* (Barcelona, Joan J. Solis, 1681. Facsimil: Sueca, Lletra Menuda, 1980) p. 8, vers 8. Veg. també *DCVB*, s. v.

21. Jusep CONDO, *Era isla des diamants* (Sant Guiró 1981), cap. III i VII, respectivament. Dec aquesta notícia a Xavier Lamuela. Joan Coromines no consigna aquest ús de *poc* (que en gascò comú seria *pauc*) al seu llibre *El parlar de la Vall d'Arán. Gramàtica, diccionari i estudis lexicals sobre el gascò* (Barcelona 1990).

22. En reproduïxo aquí uns quants exemples, la majoria trets del *DCVB* o del *DECat*. Amb valor de 'gens': «-Tens calor? -Gota»; «No n'he trobat mica»; «No estic molla bé»; «No n'hi ha brenca»; «No m'agrada cap, això». Amb el valor del barceloní 'pas': «Que sap mica per on se n'ha d'anar?»; «¿No l'han cap avisat, a vostè?».

da'. Encara que el resultat sintàctic és molt diferent en el cas de la construcció que estudiem, tenim registrat l'ús antic de *poca* substantivat: «una poca de», equivalent per exemple a «una mica de»: «Que en així per poch de occasió lo menysprehets», «Soffregiràs lo cabrit ab una poca de ceba», etc. Sembla que aquest ús depenia, quant al gènere i el nombre, del substantiu complement del nom, com veiem en aquests altres exemples: «Un poch de peix salat»; «ab unes poques de làgremes sou vençuda». ²³ Naturalment, aquesta hipòtesi pressuposaria que en algun moment, i en l'àrea dialectal que estem considerant, l'expressió «una poca de» s'hagués lexicalitzat fins a equivaler a «un xic de». Així, paral·lelament a «no tinc ni una mica de memòria», «no me'n queda una gota», «no caminis un pas» o «no en tinc una molla» (que són a l'origen d'expressions ja tan allunyades com «no n'ha deixat mica», «no fas gota bona cara», «no convé pas que se'n vagi» o «no tens molla de memòria»), podiem haver tingut originàriament *«no me'n queda una poca», *«no ha menjat una poca», i d'aquí, per inversió i amb la pèrdua de la partícula *no* ²⁴ (potser després d'un estadi en què encara s'hi mantenia: *«poca no me'n queda»), ²⁵ podia haver sortit «poca me'n queda», «poca ha menjat».

Si [ˈpøkə] no prové de l'expressió «una poca de», potser podríem pensar en una evolució de l'adjectiu femení fins a convertir-se en adverbi per l'elisió del substantiu que acompanyava «poca» en una expressió fixada: «cosa poca» (o «poca cosa»), per exemple. Altres llengües romàniques presenten formes negatives d'aquesta procedència. Com l'espanyol *nada*, d'un antic *res nata* o de la forma romànica *cosa nada* ('cosa nascuda', és a dir, 'cosa existent') amb el substantiu finalment elidit. Com és sabut, el valor pronominal de *nada* coexisteix amb un valor adverbial. Si no fos certa la hipòtesi anterior, doncs, es podria pensar que un *cosa poca* podria haver donat, per la mateixa via que el castellà, un *poca* amb

valor negatiu: de «saltarà cosa poca» (o qui sap si podria sobreviure un antic *«res poca» ²⁶ es podria passar així a «poca saltarà»). Com en el cas anterior, el canvi d'ordre sintàctic (passant d'una posició postverbal a precedir el verb) vindria propiciat pel caràcter absolutament negatiu que havia de tenir [ˈpøkə] com a modificador de frase.

No són aquests els únics arguments que podrien abonar la grafia «poca». Ja s'hi va pronunciar a favor també Joan Mascaró en una observació marginal. ²⁷ Però, a part d'aquest cas, només he vist transcrita la construcció amb la forma «poca» en un text procedent d'una revista de Cadaqués d'abans de la guerra: «poca hi cabia dingú més». ²⁸

El que passa és que, entre els mateixos usuaris de la fórmula, hi ha hagut una clara tendència, a l'hora infreqüent d'escriure-la, a regularitzar l'expressió sota una sintaxi aparentment més coherent. Encara que sigui a costa de falsejar la pronúncia. I és que la forma «poca» se'ns apareix d'entrada només com un adjectiu; mentre que *poc* pot ser considerat un adverbi. Com que la funció de [ˈpøkə] + verb és adverbial, s'ha tendit cap a la forma *poc* quan es tractava d'escriure-la (completada o no amb *que*: «poc que», per salvar el caràcter bisíl·lab de l'expressió). Però el fet és que, llevat de l'hipotètic i inexplicable *poque*, només la forma adverbialitzada *poca* pot donar raó satisfactoriament de les dues realitzacions fonètiques: [ˈpøkə] davant de consonant i [ˈpøk] davant de vocal, per l'elisió regular de la vocal neutra.

Per tot plegat, crec que quan es vulgui representar per escrit aquesta construcció dialectal val més posar «poca», i no pas «poc» ni «poc que»: «Poca ho faré»

26. Joan Coromines enregistra l'ús contemporani a Mallorca d'aquesta locució –però en la seva forma masculina: *res nat*– amb el valor de 'res' (Joan COROMINES i José A. PASCUAL, *Diccionario crítico etimológico castellano e hispánico*, vol. IV, Madrid 1981, p. 202, 2ª col.).

27. Diu MASCARÓ: «La forma *poc que* donaria fonèticament *[ˈpøkə]. *Poc que* o bé reproduceix una forma molt escadussera [jo no l'he sentida mai espontàniament, i si existís només podria ser fruit d'una ultracorrecció] o bé és una mala reproducció de la forma general amb *[ˈpøkə] final motivada possiblement per la por d'escriure la forma femenina *poca* o la forma *poque* sense equivalent en la flexió de l'adjectiu *poc*» (Joan MASCARÓ, *Morfologia*, Barcelona 1985, p. 77, n. 21). En una comunicació personal, afirma que «per raons pràctiques, i donada la incertesa de l'origen, a mi em sembla que *poca* és la forma d'elecció».

28. Dins «Sol Ixent», núm. 48 (1926); exemple citat per Ernesta SALA, *El parlar cadaquesenc*, I, tesi doctoral (Barcelona 1992), p. 130.

23. Exemples trets del DCVB, s. v. *poc*, 3 i 1.-b).

24. Cf. l'italià «non ha mangiato mica», que és a l'origen de l'actual «ha mica mangiato»; o la fórmula rossellonesa, occitana o francesa col·loquial a què ja m'he referit en què *pas* desplaça l'adverbi *no*, com en el títol de la pel·lícula «*Touche pas la femme blanche*».

25. No puc adduir-ne cap prova documental. Potser algun dia, per exemple en un text processal que reculli textualment la declaració oral d'un parlant del català septentrional, es podrà documentar aquesta construcció. No seria, en tot cas, tan estranya: a l'època medieval, tenim registrades frases negatives amb la partícula *pas* dislocada (precedint no solament el verb, sinó també el subjecte). Doncs bé: en aquest cas, es manté la partícula *no*: «E pas no se'n penedia»; «pas jo no me'n meravell» (DCVB, s. v. *pas*).

(pronunciat [ˌpəkufə'rel]), «Poca vindrà, que diuen a Girona» o «Poca plou» són, a parer meu, les úniques maneres correctes de transcriure-ho. Tindria, si més no, l'avantatge de respectar escriu-

polosament la pronúncia, i quedaria com la forma més neutra possible de representar-la.

ALBERT ROSSICH

Txèkhov i Carner: del realisme al realisme màgic¹, per Víctor Martínez-Gil

L'objecte màgic, inclòs al recull *Les planetes del verdum* (1918), és un dels contes més singulars, i m'atreviria a dir que un dels millors, de Josep Carner. Albert Manent va dir que en aquest, en comparació amb els de la resta del volum, s'hi podia trobar «un humor més gratuït, per reducció a l'absurd potser».² A *L'objecte màgic* assistim als esforços del protagonista per desempallegar-se d'una estatueta d'evident mal gust que representa una gitana alçant la pandereta; el conte té la qualitat de condensar en estat pur una característica de la prosa carneriana que sovint passa desapercibuda sota els tòpics de la bonhomia i el costumisme: el gust per l'insòlit i l'estrany. Segons Marcel Ortín, les tres peces que tanquen *Les planetes del verdum* (*Un capell*, *L'objecte màgic* i *La tosseta*) «donen tres visions de l'exemplaritat possible de la vida a la ciutat»; *L'objecte màgic*, en concret, mostraria humorísticament el ridícul humà «fent desflorar, amb el pretext de l'objecte que canvia de mans, tot de relacions personals que no funcionen».³ La interpretació d'Ortín és un esforç per tal de situar el conte en l'òrbita del volum, encara que sigui a costa de llegir-lo una mica interessadament. Si bé és cert que *L'objecte màgic* té un sentit exemplar i ciutadà, enmig del costumisme barceloní del llibre sobta una mica aquest conte insòlit (i tanmateix barceloní!). Es tracta d'un to menor en el conjunt de l'obra de Carner, però no pas tant com perquè no se'n pugui destacar l'especificitat: recordem *L'associació per a la caça del tigre* del recull *Les bonhomies* (1925), prece-

dent del famós tigre que Pere Calders farà aparèixer anys més tard a la *Història natural de Les cròniques de la veritat oculta*. Es podrien rastrejar molts altres contes de Carner a la recerca de situacions i psicologies singulars diluïdes en l'aparent bonhomia humorística, psicologies i situacions una mica a la manera dels contes simbolistes o també, pensem en Chesterton, a redós de la influència de la literatura britànica.⁴

Els crítics han assenyalat que la prosa de Carner es mou entre l'article de diari, el quadre de costums, l'apòleg, el poema en prosa i el conte; i fins i tot en aquest últim cas la trama hi és gairebé inexistent: els contes de Carner se solen centrar, com va escriure Maurici Serrahima, «no pas en una acció ni amb prou feines en una anècdota, sinó en un fet concretíssim i, encara més, sovint en una frase que l'autor ha vist com a característica, o bé com a significativa».⁵ Signat amb el pseudònim de «Calíban», *L'objecte màgic* va ser publicat per primer cop a l'edició de nit de «La Veu de Catalunya» del 31 de juliol de 1918, i és un conte amb tots els ets i uts com ho són tots els articles de 1917 i 1918 que van ser incorporats a *Les planetes del verdum*, encara que n'hi ha tres que són reelaboracions de contes publicats el 1909.⁶ *L'objecte màgic*, a més a més, és un dels contes més narratius, amb més concatenació de fets, de *Les planetes del verdum*: un conte que, desenvolupat,

1. Aquest treball ha estat realitzat en el marc del projecte DGICYT núm. PB94-0710. Agraïco a Josep M. Balaguer els suggeriments que m'ha fet a l'hora de revisar-lo.

2. Albert MANENT, *Josep Carner i el noucentisme* (Barcelona 1982 [1^a ed. 1969]), p. 188.

3. Marcel ORTÍN, *La prosa literària en l'obra de Josep Carner*, vol. 1, tesi doctoral (Universitat Autònoma de Barcelona, 1992), p. 294.

4. Carles Riba ja va parlar sobre la presència del «bizarre», en certa mesura distorsionadora, a *Les planetes del verdum*: «El bizarre mateix, ara i adés, es mescla ardidament a la corrua; diríeu un trencament; no, la pròpia potència del moviment total articula aquell moviment particular que sembla rebel·lar-se dins l'ordre.» (*Les planetes del verdum*, «La Veu de Catalunya», 6-X-1918, ara dins *Obres completes 2. Crítica 1*, Barcelona 1985, p. 90).

5. Maurici SERRAHIMA, *Els contes de Josep Carner*, dins AUTORS DIVERSOS, *L'obra de Josep Carner. Volum d'homenatge a cura de setanta-dos autors* (Barcelona 1959), p. 161.

6. Cf. Marcel ORTÍN, *op. cit.*, ps. 288-289.